

Tartu Ülikool
Usuteaduskond

SEKSUAALKÄSITLUS
BUDISTLIKUS JA HINDU TANTRAS

BAKALAUREUSETÖÖ

MAIT JOORITS

Juhendaja
Roland Karo

Tartu 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	lk 2
1. MIS ON TANTRA?	lk 4
2. VASAK- JA PAREMPOOLNE TANTRA.....	lk 6
3. TANTRA EESMÄRK.....	lk 7
4. TANTRA KUJUNEMISEST.....	lk 10
5. VÕIM, VÕIMED JA VABADUS.....	lk 12
6. MEES- JA NAISSOO SUHE TANTRAS.....	lk 13
7. VAIMNE SEKS TÄNAPÄEVAL.....	lk 15
KOKKUVÕTE.....	lk 17
KASUTATUD KIRJANDUS.....	lk 18
SUMMARY.....	lk 21

SISSEJUHATUS

Tantra on seks. Ühtlasi on see teise inimese hõõrumine, üsna intiimne ja arvatavasti kuuma õliga. Veel on see võimalus lasta ennast koolitada mingis veidi hämaras aga kindlasti väga põnevas teemas, mis kätkeb endas peenise- või tupemassaaže. Ja lõpuks on see kõik kokku ka väga *cool* ja vaimne. Kui hakata vaikselt riburadapidi minema, alustades interneti avarustest, liikudes edasi raamatukogude riiulite vahele ja lõpetades teaduslike uurimistöödega, siis mida enam kaevuda, seda segasemaks asjalood lähevad (nagu tavaliselt ikka, enne kui tagasi selgemaks hakkab minema), et misasi see tantra õigupoolest on...

Käesolev bakalaureusetöö proovib teha väikese pilguheite tantra ajaloosse ning haakuda justnimelt seksuaalsuse aspektiga selles. Sest nagu ilmneb, mitte kogu tantra pole seks. Isegi mitte enamus sellest. Õnneks või kahjuks on vastavat teemat on eesti keeles teaduslikult suhteliselt vähe uuritud ning töö õnnestumise korral saab juhendaja uurimisgrupp käesoleva töö tulemusi kasutada planeeritava monograafia juures, mille teemaks on seksuaalsuse teoloogia. Olen uurimismetodoloogiana kasutanud tavapärast kontentanalüüsi ehk siis tekstide lugemist ja nende kodeerimist märksõnaliselt, s.o otsinud sisuliselt silmatorkavaid ja olulist sisu kandvaid mõtteid, ning loonud sellest tervikliku teoreetilise raamistiku. Töö püüab heita pilku sellise nähtuse nagu budistliku tantra olemusse, tekkeloosse ja tema suhtesse seksuaalsusega. Millised seosed on tantral budismi ja hinduismiga, mida kujutasid endast seksuaalsed rituaalid tantras, mis võis olla (või on siiani) tantra eesmärgiks nendes rituaalides, millised olid/on selles meeste ja naiste suhted ning missuguseks on ajalooline tantrism kujunenud tänapäeval.

Mis puutub kasutatud materjalidesse, siis olen toetunud peaaesjalikult tantrismi käsitlevatele teadustöödele, kuna juba mõne nõ "tantristliku" algteksti lugemine (nt Tiibeti budismi koolkonnast) osutus väga kiiresti väga keeruliseks. Sain nende tekstide rägastikus viibides aru, miks need iidset õpetused on kirjutatud mõistukõnes ning et ilma eelneva hariduse või õpetajata on nendest aru saamine üsnagi lootusetu. Tuli meelde väljend "kirves ei ole

mänguasi, raiu see endale pähe” ja mõistsin hirmuga, kuidas kontekstitundmatu dešifreerimine võib kaasa tuua üsna tõsiseid tagajärgi. Nagu tantraga ongi peamiselt 20. sajandi jooksul juhtunud.

Väike märge ka kaldkirja ja jutumärkide kasutamise kohta: olen mõisted, terminid ja näiteid pannud kaldkirja ja jutumärkidesse läbivalt peajasjalikult seetõttu, et neid lugeja jaoks eristada ja esile tõsta. Nõnda võib olla, et esimest korda sissetoodud termin on esimeses lauses kaldkirjas ja järgmises enam mitte, kuna kaldkiri on oma eesmärgi (loodetavasti) täitnud ja termin on tutvustatud.

1. MIS ON TANTRA?

Mõiste tantra¹ märgib esoteerilist traditsiooni, mis hinduismis arenes arvatavasti umbes 1. sajandil ning alles 7. sajandil budismis² ja mõjutas hilisemas arengus mitmeid teisi traditsioone, nagu India *džainism*, Tiibeti *bön*, Hiina *taoism* ja Jaapani *shintō* (Gray 2016: 1-2). Ometi on tantra mõistet haruldaselt raske määratleda. Pigem ollakse üha enam arusaamisel, et tantra ei ole mitte ühtne uurimisobjekt, vaid pidevalt arenev ja mitmemõõtmeline ala, mida on pidevalt mõjutanud India poliitika ja religioon, viktoriaanlik kolonialism, New Age'i ekstaasikultused jpm (Urban 2003: 42-43). Seega – omades Aasia religiooniloos küll väga olulist kohta, on budistlikku tantrat kuni hiljutise ajani suhteliselt vähe uuritud. Seda peamiselt seetõttu, et erinevalt budistlikele *suutra*³tele ja filosoofilistele *šaastra*⁴tele, on tantristlike tekste äärmiselt keeruline tõlgendada, kujutades seega teadlastele tõsist hermeneutilist väljakutset. (Gray 2005: 417).

¹Juba sanskriti keelne sõna tantra ise võib tähendada mitut asja. Esiteks, etümoloogiliselt võttes verb "tan" võiks tähendada laienemist, arenemist, avardamist ja suffiks "tra" märgib tavaliselt kaasaaitavat instrumenti, seega võiks olla tantra tähendus "vabanemise vahend" (<https://hareesh.org/blog/2015/6/10/definition-of-the-word-tantra>). Veel võib tantra tähendada "kudumit, süsteemi, teksti, teooriat, meetodit, doktriini" jpm. (<https://www.yogapedia.com/definition/5058/tantra>).

² Ka see ajajaotus on väga üldine. Täpset kujunemise aega on väga raske määratleda, kuna tantrismi või tantristlike tekstidena tähistatakse väga erinevaid hinduistlike ja budistlike vormeleid, mis kujunesid läbi aja ning on väga erineva tausta, päritolu ja kohaliku mõjuga (Padoux 2002: 23).

³ Suutra – (sanskriti kl *sūtra*; paali kl *sutta*; tiibeti kl *mdo*; hiina kl *jing*; jaapani kl *kyō*), algupäraselt India kirjandusžanr. Hinduismis tähendab suutra lühikest aforistlikku mõttesalmi, aga ka mitmesuguseid käsiraamatuid, mis sisaldavad õpetusi nii religioossete rituaalide kui ka igapäevaelu korraldamiseks. Erinevatel koolkondadel on oma sustrate õpperaamatud. Budismis tähendavad suutrad Buddha õpetussõnadest põhinevaid tekste, mis on enamasti vormistatud jutluste ja vestlustena (<https://www.budismiinstituut.ee/leksikon/s.html>).

⁴ Šaastra (skr *śāstra*; pl *sattha* 'juhatus, reegel, õpperaamat, traktaat'; tb *bstan bcos*; hn *lun*; jp *ron*), India mõtteloos tekstiliik, mis sisaldab reegleid ja ettekirjutusi ning süstemaatilisi käsitusi mingi teema või ainevaldkonna kohta. Budismis, eriti mahajaanas tehakse kindlat vahet š-te ja sustrate vahel. Viimaseid peetakse Buddha sõnaks, seega vaieldamatuks pühakirjaks, š-d aga on enamasti autoriseeritud ja konkreetsete inimeste looming. Tihti kujutavad š-d endast sustrate või teiste tekstide kommentaare (<https://filosoofia.ee/ida-motteloo-leksikon/leksikon/sh.html>).

Kõige laiemalt võttes võib jagada Indo-Tiibeti religioosse maastiku kolmeks peamiseks osaks – varajane sektantlik Nikaaja (või Theravaada), hilisem Mahajaana ja Vadžrajaana ehk kultuslik budism. Kui varajane Nikaaja budism keskendub praktiku isiklikule valgustusele, siis hilisem Mahajaana budism toob sisse *bodhisattva* ideaali – bodhisattva on hing, kes püüdleb valgustatuse poole läbi mitme eluea, et lunastada teisi olendeid. Vadžrajaana praktik või tantrajoogi annab samuti bodhisattva töötuse, kuid loodab saavutada valgustatuse ühe eluea jooksul, järgides väga kiirendatud, esoteerilist ning väidetavalt ohtlikku teed (Andresen 2000: 357-358). Termin “tantra” on sanskriti kirjanduses semantiliselt väga polüvalentne (Urban 2003: 28), määratledes ajalooliselt erinevaid kontseptsioone ja traditsioone. Tantristlikku filosoofiat viljelevad erinevad mõtlejad, kes laenavad ideid erinevatest koolkondadest ning see kätkeb endas väga mitmekülgsed tekste ning traditsioone. Enne Uusaega näiteks ei eksisteerinud ühtegi ühtset tantra kategooriat, oli vaid rida tekste ja praktikaid, mida hiljem rühmitati umbkaudselt tantraks (Harper, Brown 2002). Asja teeb veelgi keerulisemaks asjaolu, et paljudel juhtudel ei ole tantristlikke tekste määratletud kui "tantrat". Mitte ühestki klassikalisest India või sanskriti keelsest tekstist näiteks ei leia spetsiifilist terminit tantrismi kohta. Pigemini võib öelda, et see on "lääne diskursuslik kategooria", mitte India oma (Padoux 2002: 17). Mõistet tantra kasutatakse tänapäeval Lõuna-Aasias hoopiski sõnaühendis *tantramantra*, mis on põhimõtteliselt hindi keelne vaste „abrakadabrale” või „hookuspookusele” tähistades maagiat, tüssamist või petuskeemi (Gray 2016: 2). Tantristlikud tekstit ise aga on traditsiooniliselt väga mitmekülgsed, hõlmates astronoomiat, astroloogiat, kosmoloogiat, ajalugu, embrüoloogiat, psühholoogiat, farmakoloogiat, alkeemiat, botaanikat, filosoofiat ja seksuaalsust (Andresen 2000: 357). Just seksuaalsuse aspekt on aga esmane, millega tihti peale tantrat seostatakse. Modernne popkultuur on tantra seostanud otseselt "religioosse seksuaalsusega", ometi on tänapäeva New Age tantristlikel koolitustel üsna vähe seost tantraga, mida ajalooliselt Aasias praktiseeriti (Hatley 2016: 229).

2. VASAK– JA PAREMPOOLNE TANTRA

Tantristlikud tekstid ja harjutused on jagatud traditsiooniliselt antinoomiliseks⁵, „parempoolseks” ja transgressiivseks⁶ „vasakpoolseks” teeks. Kui parempoolne tee (Daksinamarga) tegeleb sageli visualiseerimiste ja meditatsioonidega, eesmärgiga jõuda teatava monistliku maailmatajuni (Ellis 2011: 884), siis vasakpoolne (Vamamarga) tantra kinnitab, et *tantrika* (praktik) peab õppima tundma jumalikkust hirmuäratavates ja näiliselt saastavates eluvaldkondades, mida tavaline moraal takistab. Seega on tema äärmuslikud rituaalid seotud keelatud elementidega (liha, alkoholi, pealuude- ja / või tuhastamisala ning seksuaalvahekorraga), segades püha ja profaanset, šokeerides tavalist meelt oma tuttavatest dualistlikest mõttemudelitest ühtsus-teadvuse valdkonda (Sherma 1998: 113). Tänapäeva tantristlikes koolkondades märgistatakse neid teid ka vastavalt kas vasakpoolne, ehk ohtlikum ja *punane tantra* või parempoolne ja ohutum ehk *valge tantra*. Ja mõni koolkond viljeleb ka nende omavahelist segu, ehk nn *roosat tantrat*.

Peab ära märkima, et ka säärane poolitamine on arvatavasti hilisem lisand ning seostub tantra seostamisega valge ja musta maagiaga 19. sajandi okultismis. Paljud tantristlikud tekstid nimetavad ajalooliselt koguni seitset erinevat teed: Vamamarga, Daksinamarga, Kaula, Vaišnava kummardamine, Veeda kummardamine, Shiva kummardamine ja Siddhanta (Granhholm 2014: 61).

⁵ **Antinoomia** – Antinoomia on kahe idee, juriidilise seaduse, kahe väite vm vasturääkivus või nende endi sisemine vastuolu, kuid seda olukorras, kus neist kummagi lõplik kinnitamine või kummutamine on põhimõtteliselt võimatu. Algselt pärineb see termin Immanuel Kanti filosoofilistest uurimustöödest, edasi leidis see kasutust juriidiliste seaduste kontekstis, tänapäeval aga kahe väite vahelise vasturääkivuse korral (Meos 2002: 19).

⁶ **Transgressiivne** – seadust, käsku, moraalset koodi jne rikkuv; piiri ületav.
<https://www.dictionary.com/browse/transgressive>

3. TANTRA EESMÄRK

See umbkaudu 7.–10. sajandil Vana-Indias ülipopulaarseks saanud religioosne fenomen, mida Läänes hiljem nimetati tantrismiks, taotles eelkõige feminiinse komponendi tagasitoomist senimaani üsnagi maskuliinsesse vaimu- ja usuilma. Seega oli tegu omalaadse keskaegse feminismiga, naiste osa ümberhindamisega religioonis, ent mitte üksnes. Hindude jaoks tähendas tantrism askeetide jumal Shiva ja tema abikaasa Shakti kultust, milles kummardati maailma mees- ja naisalget koos. Jumalate kujutamine suguühthes sümboliseeris seda liitu, milles Shiva polnud üksnes mees, vaid ka õpetaja, lihasuretaja, kelle askeesi täiendas Shakti, naine, õpilane ja püha prostituut (Kalda 2017). Ühelt poolt oli tantristliku budismi eesmärgiks, sarnaselt varasemate budistlike traditsioonidega, karma ületamine, mõistes inimese "mina" illusoorst ning kompulsivseid emotsionaalseid seisundeid, mis sellel illusiooni püsida lasevad (Tucci 1980 [1970]: 51) Kuid lisaks tavapärase meditatsiooni arendamisele kasutab tantra koos sellega kaasneva vaikuse ja kiretusega ka rituaalset tehnikat, mis arvatakse ennast siduvat ja seejärel muundavat mürgiste emotsionaalsete seisunditega, nagu soov ja viha (Williams 2000:202). Tantrism pööras pea peale rüveda ja püha mõiste, rõhutas õpetaja (*guru*) ja õpilase (*śiṣya*) suhte erilisust, teadmiste personaalset edastamist, ent ka õpilase „võitu” õpetaja üle. Tantrismi üheks kuulsaimaks kujutiseks on raevukas ja mitmekäeline, verine ja pealuukeega, rõveda välimusega Shakti (või mõni tema raevukatest kehastustest, näiteks Durgā), kes istub või tantsib Shiva laibal (mõnikord temaga suguühthes olles), juues oma mehe maharaiutud peast tema verd. Tarvitusel olid esoteersed vahendid teadvuse ja maailmataju avardamiseks: salatekstit (*tantra*), kosmilised diagrammid (*yantra*), enigmaatilised vormelid (*mantra*). Asjassepühendatud meessoost braahmani seisusest askeedid rikkusid teadlikult ja rituaali käigus lihasuretamise reegleid, juues alkoholi (*madya*), süües liha (*māṃsa*) ja kala (*matsya*), suitsetades narkootikume (*mudrā*) ja astudes ühtesse (*maithunā*) madalast soost naistega. Mediteeriti surnuaedadel, kus askeete ümbritsesid lagunevad laibad, või mediteeriti inimkeha rüveduste (sperma, uriin, sitt, menstruatsiooniveri, ila) üle. Leebemal ja sümboolsemal kujul (st ilma reaalseid praktikaid rakendamata) on tantrism mõjutanud ka budismi, eriti selgelt Tiibetis (Kalda 2017).

Esmapilgul näib olevat tantristliku budismi kõige radikaalsem lahknemine varajasest budismist suhtumine "ihasse". Ehkki soov meeleliste naudingute järele seostus peamiselt klammerdumise ja kiindumisega, soosisid paljud budistlikud traditsioonid nõ "tervislikke soove". Mõõdukat soovide omamist sai inimene kasutada motivaatorina ning suunata sellest tulenev energia budistlikku praktikasse, seega mitte kõiki soove (*chanda*) ei peetud budismis kahjulikeks. Kuigi ka tantra hõlmab endas hoiatusi meeleepiirangute kohta, sisaldab selle vaimne mudel, erinevalt budistlikust traditsioonist, ideed paarisuhtest (lisaks tsölibaatlikule munklusele). Vaimses praktikas tekib idee kire muutmisest kaastundeks, klammerdumine teisesse inimesse toob võimaluse muuta iha empaatiaks jne (Child 2007: 30). Tantristliku praktika ajal kerkib ühendusest partneriga teatavat laadi "ühisuse" tunne, mis omakorda realiseerub "tühjuse" (sanskriti k *sunjaata* tiibeti k *stong pa nyid*) tundeks. See on arusaam kõikide materiaalsete nähtuste olemuslikust tühjusest ning on mündi teine pool budistlikule mõistele (sanskriti k *prafityasamutpâda*, tiibeti k *rten 'brel*), mida võiks tõlkida kui vastastikune sõltuvus (ing k *interdependence*). Seega tahab praktika edasi anda tundmust, et kogu fenomenaalne maailm – nii subjektiivsed kogemused kui välised objektid, tekivad maailma teineteisest sõltuvalt ning miski ei teki ilma põhjuseta (Gyatso 1991, 15). Praktikast läbitöötatud tehnoloogiad õpetavad "jumalikustama" – sõna otseses mõttes jumalikuks muutma – keha ja meelt (Kempton 2013: 20). Lähtuvalt tantristlikust filosoofiast on universumi aluseks olev reaalsus sama, mis moodustab kehastunud oleku. Seega on eriti tähtsad "õndsad" kogemused materiaalses maailmas. Mistahes ekstaatilised kehalikud kogemused (kui neid õigesti kasutada) - toit, muusika, kunst, loodus ja loomulikult, seks - võivad toimida kui ukseavad ühenduse loomiseks jumalikuga. Seega toetab tantra nii *mukti* (vabanemine) kui *bhukti* (maine edu) eesmärgi – maist edu ei peaks vastandama valgustatusega; need kaks on hoopis teineteisega läbipõimunud (Godrey 2016: 262).

Ajalooliselt keerulise ja filosoofiliselt mitmekihilise budistliku tantra eesmärk on luua praktiseerijas sügavat mitteduaalsuse kogemust – makrokosmose ja mikrokosmose ühtsust. Tundmust, et kõik on kõigega seotud (Andresen 2000: 368). Ometi rõhutavad mitmesugused tantristlikud tekstid, et materiaalses ja normidega maailmas peab õpilane alati vahet tegema kahjuliku ja kasuliku vahel ning ise vastutama oma tegevuste eest – ainult kõige kõrgemal

teadlikkuse tasandil lahustuvad kõik duaalsused (Sherma 1998: 121). Tantristlik praktika seisneb enda ja teiste vahelise erinevuste kustutamises (Openshaw 2002: 243). Kõik, mida me tunneme – sealhulgas vastandused nagu valu ja rõõm, meessugu-naissugu, hea ja halb – on ühe ja sama jumaliku, universaalse teadvuse ilming. Tantristlikus maailmavaates on äärmiselt oluline inimkeha pühitsemine. Erinevalt klassikalistest koolkondadest, mis pidasid keha alamaks transtsendentaalsest Minast, leiab tantra, et keha on jumaliku väe korrastatud anum ja võib saada vahendiks täieliku vabanemise teel (Padoux 2002: 21). Kuigi enese sidumine tantraga võib tekitada teatavat apaatiat maailma vastu, tasakaalustab seda materiaalse maailma tähistamine Shakti elu andva võimu väljendusena. Tunnustamine, et Shakti on kõiges, tekitab austust materiaalse maailma ja teiste olendite vahel, kellega seda jagatakse. *Tantrika* aktsepteerib seega selle maailma õudu ja hävingut, kuid kuna fenomenaalne maailm oma olemuselt on jumalik, on *tantrika* sihiks vähendada selles leiduvat kannatust (Sherma 1998: 124-126.) Kohati võib see aga tähendada tantra kaldumist radikaalse individualismi suunas. Kuigi keskaegses Indias praktiseeriti tantrat tihtilugu gruppides, ei tehtud seda üldjuhul kollektiivsete kannatuste leevendamiseks. Pigem oli see rangelt isiklik teekond ühenduse loomiseks jumalikuga. Inimese "mina" nähti sageli universumi mikrokosmosena, kuid vastupidist ajalooliselt mitte; *tantrikasid* ei julgustatud nägema välismaailma kui iseene makrokosmost (Sherma 1998: 126). Seega hindab tantra materiaalsel maailmal, hinnates kehalikkust ja ihalust kui jumalikkuse väljendusi, austades keha bioloogilisi funktsioone ning iseseisvat, raevukat, naiselikku seksuaalsust (Sherma 1998: 113).

Naiselikkuse ja mehelikkuse ning soorollide või vähemasti naiselike ja mehelike energiatega olulisus on tantra praktikates olnud ilmselt väga tähtsal kohal, nagu ka 7. peatükis pikemalt juttu tuleb.

Kui proovida kuidagi tantra eesmärki kokku võtta ühte lausesse, siis võiks seda ehk teha religiooniuurja Teun Goudriaani sõnadega: "[Tantra]... on lunastuse või vaimse täiustumise süstemaatiline otsing läbi omaenda keha biseksuaalse jumalikkuse tunnetamise ja arendamise." (Goudriaan 1981).

4. TANTRA KUJUNEMISEST

Teise aastatuhande alguseks olid India tantristlikud seksuaalpraktikad välja kujunenud märkimisväärses mitmekülsuses. Järgnevalt mõned näited:

Kõigepealt nõ "armumaagia": rituaalsed vahendid seksuaalpartneri kiindumuse võitmiseks või vähemasti allutamiseks. Tantristlik osa sellest on just armastatu omandamise tehnikad⁷, seksuaalakt ise seejuures võib, aga võib ka mitte olla rituaalne. Armumaagia iseenesest aga on väga iidne ja eksisteeris kindlasti juba enne tantrat. Sihtmärgid armumaagias võivad olla ka mitte-inimlikud ja üleloomulikud olendid, alustades kitse või lamba muundamisest naiseks, lõpetades müütiliste puuhaldjate drüiidide allutamisega oma erootiliste või muud laadi naudingute rahuldamiseks (Hatley 2016: 330)

Hoopis teistlaadi tantristliku seksuaalsuse näiteks võib tuua rituaalset orgasmilist sugühet, mille käigus antakse kehavedelikele rituaalne funktsioon ja tähendus. Erinevalt armumaagiast on see toiming väga täpselt paika pandud koreograafia ja nõudliku distsipliiniga ja ehkki seda kirjeldatakse mehe vaatenurgast, teostab seda paar, kellest mõlemad on saanud tantristliku pühitsuse. Rituaali eesmärgiks on üleloomulike jõudude saavutamine, mille käigus armatsetakse kaua aega kas pühakojas või spetsiaalsetes kambrites, meditatiivses seisundis, mõnel juhul ka grupina. Kehavedelikke kas tarbitakse (nii spermat kui menstruatsiooniverd) või ohverdatakse jumalustele (Hatley 2016: 330-331)

Mõnedel juhtudel on sugühe initsiatsiooniriituse lahutumatu osa, omades seejuures ekstaasi ja gnoosise ehk eriliste teadmiste omandamise eesmärki. Sugühe võib olla reaalne või sooritatud läbi meditatiivse visualisatsiooni – siinjuures tuleb ette ka jumaluste visualiseerimist, hõlmates erootilisi kujutisi kui tantristliku seksuaalpraktika kindlat mõõdet (Hatley 2016: 331-332).

⁷ Näiteks ihaldatud naist tõmmatakse mõttes enda poole ja seotakse messoost praktiseerija külge kujuteldava lassode või haakidega, mis läbistavad naise keha (Boord 1993: 4).

Paljud tantristliku rituaali kirjeldused rõhutavad naiselt nõutavat erootilist veetlust: ta peaks olema noor, ilus ja võrgutav. Meessoost praktik lamab tema kõrvale ning asetab oma suguelundi naise omale, kuid ei astu suguühtesse. *Sādhaka* ehk meestantrist peaks seejärel käituma naise suhtes võrgutavalt, omades samal ajal meelt, mis on joogalikult puhas. Seejärel mediteerib ta mantraid korrates, naise embuses. Ainult mõnedel juhtudel sisaldavad kirjeldused ka reaalselt suguühet ning alati käib sinna juurde hoiatus ejakulatsioonist hoidumiseks. Ejakulatsioon siinkohal tähendaks rituaali rikkumist ning seepärast peaks kogu protseduuri alustama otsast (Hatley 2016: 338).

On harjutusi, mille tulemusena meespraktiseerijad püüavad saavutada kontrolli oma seemnekaotuse üle, näiteks *vajrolīmudrā*, mille käigus õpitakse peenisest mitte vedelikke välja laskma, vaid vastupidi – sisse tõmbama (mille tulemusena väidetavalt omastatakse ka naispraktiseerija energiat) (Mallinson 2018: 181). On isegi pakutud, et "tantristlik seks" oli oma alguses vormis tehnika, mille kaudu "toodeti" kehavedelikke, et neid siis pakkuda sakramendina jumalannadele (White 2003).

Need on mõned üksikud näited äärmiselt ulatuslikust erootiliste praktikate valikust tantristlikes traditsioonides, olles väga erinevad nii protseduurides kui eesmärkides ning kerkides üles täiesti erinevatest ajaloolistest ja sektantlikest kontekstidest. "Tantristlik seks" ei ole seega üheselt mõistetav fenomen.

Märkimisväärne on see, et ka nendes rituaalides, mis olid seotud seksuaalsega ei mainitud mitte kusagil mainitud *naudingu* vajadust, rääkimata *õndsuse* või *ekstaasi* saavutamisest. Sellest hoolimata sai "teadvuse õndsast laienemisest" saadud kogemus märksõnaks, mille järgi hakati hiljem tantrat seostama (White 2003: 13)

5. VÕIM, VÕIMED JA VABADUS

Kõige üldisemalt võttes püütakse läbi praktikate saavutada kahte asja. Esimene põhjus puudutab võimu (Sanderson 1985): praktika oli ajalooliselt (ja on võib-olla mõnele veel siiani) katse omandada siddhidele⁸ omistatud okultistlikku võimu (White 2009). Need võimed on kas “maagilised” või “abstraktsed” (White 2003: 199). Abstraktsete võimete hulgas leiame selliseid võimeid nagu "vastupandamatu tahe", "levitatsioon" jm. Need "maagiliste" võimete nimekirjad võivad olla hilisemad ajaloolised lisandused ning need tulenevad kategooriatest, mida algselt ihalesid keskaegse India kuningad – näiteks „nähtamatut salvi”, „kadumist,“ surematuse eliksiiri ja “telekineesi”. Nende võimete seas oli üks eriline, mis tundus olevat kõige ihaldusväärsem – see oli *khecara* ehk võime lennata (White 2003: 199–200).

Teine ja ilmselt olulisem põhjus, miks viljeleda süvenenult tantrat, on vabanemise soov. Tantrilistliku kirjanduse ja praktikute sõnul tähendab vabanemine siinkohal mitteduaalse meeleseisundi saavutamist. Saades jumalannaga seksuaalselt üheks, vabaneb praktiseerija duaalsusest ja surmast. Ja ehkki võimuotsingu ja vabaduse soovi vahel võib tunduda põhimõtteline vahe, leidub neis kahes väga suur sisuline ühisosa. Nimelt püüavad mõlemad ületada materiaalse eksitentsi suurimaid piiranguid ning suurema piiranguna – surma. Ka unelmaid lendamisest on seostatud just nimelt sellesama sooviga (Ellis 2011: 887).

Tavapäraste normide rikkumine võimaldab *tantrikal* kehtestada maailma, kus püha elab kõiges, kaasa arvatud kõiges profaanses; kus võim asub korrastatuse ja määratletuse piirialal; ja kus vaimsest vabadust kogetakse range distsipliini kaudu. Distsipliini kaudu, mis küll kätkeb, kuid lõppkokkuvõttes ületab loomalikkuse, kaootilisuse ja rüveda (Sherma 1998: 118). Lõppeks võib ju öelda, et pea iga religioosse süsteemi mootor seisneb... seisundi ületamises, mida me nimetame inimlikuks (White 2003: 99).

⁸ Siddhid – on vaimsed, paranormalsed, üleloomulikud või muidu maagilised võimed, oskused ja saavutused, mida saavutatakse läbi vaimsete praktikate (sādhana)de) nagu meditatsioon ja jooga (White; Wujastyk 2012: 34).

6. MEES- JA NAISSOO SUHE TANTRAS

Tantristlik seks kätkeb endas tavaliselt tantristlikku kangelast (vīra) ja tema müstilist armastajat (yoginī), kes ei esinda mitte ainult jumalannat, vaid mõnikord ka ema-asemikku (Ellis 2011: 886). Seega võib teatud juhtudel tantristlik seks olla suisa „müstilise intsesti vorm” (Kripal 1995: 90). Paljud lääne feministid on püüdnud tantrat näha pühitsusena naise vabadusele, võimule ja seksuaalsusele, kuna tantra näib olevat „inspireeritud tõelisest aukartusest naise kui elu allika ja emaka kui võimsa loomiskoha vastu” (Urban 2003: 125-127). Kogu budismi õitsva ja pika ajaloo vältel, vaieldi, kujutati ning määratleti soo ja seksuaalsuse tähendust elulugudes, kunstiteostes ja rituaalides (Young 2004: xxi). Tantristlik metafüüsika, läbi oma Shaktiliku kehastuse, paneb suurt rõhku jumaliku naiselikkuse kummardamisele, mõistes naiselikkust väga iseseisva, häbematu seksuaalse ja meeste kontrollist sõltumatu. Erinevalt Lääne- ja India dualismidest, mis näevad naiselikkust kui vastuvõtlikku, passiivset jõudu ja mehelikku kui aktiivset, on tantristlikud autorid seisukohal, et naiselik printsiip on dünaamiline „elujõud kogu evolutsiooni ja muutuste taga”. Mehelik printsiip on endiselt teadlikkuse ja stabiilsuse allikas, samas kui naiselik on loov, toitev ja selles materiaalses maailmas hävimise põhjustaja. Nende kahe ühendus esindab igaviku kohalolekut, luues ja lõpetades kõike. Varasemad traditsioonid devalveerisid kehalikkust seostades seda naiselikkusega. Tantra pöörab selle hierarhia ümber, hinnates materiaalsust justnimelt selle naiseliku seosega. Fenomenaalne maailm, mis ei ole enam ebapuhas ja illusoorne, tekib naiselikkusest allikast, selle täisväärtuslikust jumalikkusest väljendusest. Kui see jumalanna on isikustatud, nimetatakse seda dünaamilist energiat Shaktiks – see on „loomingulise potentsiaali õrn tukse, mis läbib kõiki kogemusi” (Godrey 2016: 262).

Mõned on kirjeldanud tantrat kui „peamiselt mehelikku tegevust”, milles naise kasutatakse passiivsete esemete ja jõuallikana, peamiselt meessoost praktiseerijate huvides (Urban 2003: 126, 142). Naiste rituaalides osalemise või õigemini, nende puudumise üle, peetavaid arutelusid on teatud määral takistanud kalduvus teha järeldusi väliste sotsiaalsete tegurite põhjal (nt patriarhaalsus keskaegses India ühiskonnas). Asjaolu, et enamik rituaalseid tekste näib olevat kirjutatud meeste poolt ning adresseeritud meestele, on viinud järelduseni, et

väited "tantristliku ühinemise" kohta viitavad peamiselt transformatsioonidele meespraktiku teadvuses ja kehas, naisi kasutati mõnevõrra mehhaaniliste vahendite või vahendajatena (Child 2007: 37), nende osalemine tantras jäi nii abstraktseks, et nad muutusid sisuliselt meeste teadvuse aspektiks või siis nii füüsiliseks, et neist said lihtsalt rituaalsed instrumendid (Shaw 1994: 201-203) ning et soolised kontseptsioonid, milles naisi identifitseeritakse ainult bioloogiliste omadustega, võivad näida regressiivsetena ning õõnestada nende vabadust ja autonoomiat (Butler 2006: 19). Sellegipoolest võib osutada ekslikuks otsustada naiste rolli üle lähtudes üksnes sellest, kuidas naistesse suhtuti avalikus elus, sest pühitsetud tantrika roll ja mõju võis erineda täielikult tema sotsiaalsest rollist (Child 2007: 37). Ning lõppkokkuvõttes võib ka väita, et jumalik mehelikkus ja naiselikkus viitab tantras üleüldse „igavikulistele põhimõtetele, mis võivad väljenduda küll soo kaudu, kuid on olemuslikult sooülesed (Kempton 2013: 31)

7. VAIMNE SEKS TÄNAPÄEVAL

Ometi ei ole põhjust eeldada, et tantra oleks oma olemuselt progressiivne või vastupidi hierarhiat soosiv; pigem sõltub tema emantsipatiivne potentsiaal kontekstist, milles teda kasutatakse, ja konkreetsetest viisidest, kuidas tema ettekirjutusi tõlgendatakse. Tantra peamine tähelend on olnud neoliberaalses-tarbijaühiskondlikus 20. sajandi teise poole läänes, kus seda on kasutatud üldiselt isiklikel, vaimsetel eesmärkidel ning peamiselt seoses seksuaaltehnikatega. Tantrat näidatakse tõlgendavat üsna triviaalselt ja moonutavalt, ohustades selle kultuuri kõige traditsioonilisemaid aspekte. Ning see ei tähenda, et see oht oleks ainult läänele loomuomane, neoliberaalne kultuur on tugevasti pead tõstnud viimastel aastatel ka Indias (Godrey 2016: 268). Ajalooliselt on tantrat nähtud pigem rituaali sidumisena seksuaalsusega, kuid tänapäeva "tantristliku seksi" pooldajad näevad seda pigem seksi ritualiseerimisena (White 2003: 12-13).

Seega on tekkinud teatavas mõttes kõverpeegli efekt, kus India praktikud ja gurud laenavad oma ideed lääne õpetlastelt ning müüvad neid siis lääne jüngritele, kes tulevad hordidena, janunedes idamaade saladuste järele (White 2003: 11). Keskaegses India kirjanduses oli sellist tüüpi turundajate kohta üldine mõiste – neid kutsuti petturiteks (White 2003: 12). Seksuaalsuse uuel ajastul, mida pühitsevad hipid, "seksperdid", eneseabi gurud ja paljud teised vaba seksuaalsuse pooldajad, nähakse tantrat kui "ekstaasi kultust", tervislikku viisi, millega läheneda "vaimsele seksile", vastukaaluks läänelikule kehaduse allasurumisele. Samal ajal otsivad lääne feministid oma mõjuvõimu suurendavaid sümboleid ning on korduvalt pöördunud seksuaalsete ning raevukate jumalannade poole. Viimasel ajal on tantra näiliselt heteroseksuaalsed praktikad kohandatud ka homoseksuaalide, lesbide ja transseksuaalide vabadusliikumistesse (Urban 2003: 229)

Paljud on kritiseerinud seda, mida on ka nimetatud „neo-Tantraks” või „pop-Tantraks:” nimetades seda moonutusteks, mis taandab rikkalikku filosoofilise traditsiooni "hetkelise rahulduse" (*instant gratification*) vahendiks. Heites rituaalsed ornamendid kui aegunud ja ebavajalikud üle parda ning võttes kasutusele nende vanade tehnikate kõige otstarbekamad

elemendid, segatakse neid kaasaegse eneseabiga ja kohandatakse sobituma hilis-kapitalistlikule tarbijale (Urban 2003: 205). Just seesama eelpoolmainitud *bhukti* (edu / rõõm) ja *mukti* (vabanemine) esiletõstmine tantras võib olla põhjuseks tema erakordsele sobivusele tarbimiskultuuri praktikutele, kes näevad selles võimalust läbi vaimsete harjutuste saavutada suuremat maist kasu ja küllust (Godrey 2016: 266).

Tantristlikud grupid, õpetajad ja praktikad käsitlevad tänapäeval ka selle töö autori isiklike kogemuste toetudes peamiselt just eelpool mainitud naudingut, õndsust ja ekstaasi. Parimal juhul võib nendes praktikates tekkida ka iha ületav empaatia ning sõnuseletamatu avanemise tunne, teise inimesega korra minateadvuse-üleselt kokkusaamine. Halvimal juhul on tegemist lihtsalt allasurutud seksuaaltungide väljaelamise ja teise inimese ärakasutamisega kellegi isiklike fantaaside rahuldamiseks. Jõudes tagasi kirve metafoorini, siis tantrasse kui jõulisse tööriista peab minu hinnangul suhtuma väga suure pieteeditundega ning tema kasutamise viis ja tulemus varieeruvad tuhandel eri viisidel, sõltuvalt tema kasutajast. Igaljuhul peab selle pikemaajalise rakendamise juures olema väga teadlik sellest, mida tehakse ning nagu enamike vaimsete praktikate puhul, tuleb ka väga hoolikalt valida, kelle juhendamisel seda teekonda kõnnitakse. Sest kirves ei ole mänguasi.

KOKKUVÕTE

See Aasia religiooniloos väga oluline, kuid segane peatükk, nimega tantra (või õigem oleks öelda tantrad), tekitab siiani parajat peamurdmist nii teadlastele kui asjasse süüvivatele praktikutele. Koondades enda alla väga erinevaid kontseptsioone ja traditsioone, rituaale ning uskumusi, on tal tuhatkond eriilmelist nägu, nagu mõnel India keskaegsel deemonil. Või siis jumalannal. Sõltuvalt sellest, kas järgitakse vasakut või parempoolset teed, võib tantra teekond endas kätkeada meditatiivseid visualisatsioone või üsna äärmuslikke rituaale, ent eesmärk jääb üldjuhul siiski samaks – jõuda läbi praktika teadmuse ja tundmuseni, et kogu fenomenaalne maailm on iseendast läbipõimunud tervik ning kõik on kõigega seotud.

Tantra läbivaks tuiksooneks jääb austus ja aukartus naiselikkuse vastu ning püüd kaotada duaalsus, kasvõi metafüüsilises mõttes, ka kahe soorolli vahel. Või õigemini opereerib tantra oma kõrgeimas vormis põhimõtetega, mis on sooülesed ning tantristlikus ühinemises kohtuvad mitte enam soolised poolused, vaid igavikulised, duaalsuse-ülesed energiad.

Kui ajalooliselt toimus tantristlikes praktikates (ilmselt pigemini harva, olenevalt *tantrikade* koolkonnast) rituaali sidumine seksuaalsusega, siis 20. sajand tõi kaasa täieliku tantrismi renessansi, seostades selle üsna otseselt seksi ritualiseerimise või vaimse praktikaga läbi suguuhte. Oht seisneb siin sideme ning algse idee kaotamises ning iidse praktika rakendamises kaasaegses maailmas levinud "hetkelise rahulduse" saavutamiseks.

See kõik kokku tähendab, et religiooniuurijatel, ajaloolastel ning ka praktikast huvitunutel on leida veel palju huvitavat ja avastamistväärivat selles väga põnevas maailmas, mida märgistatakse sõnaga tantra ja tantrism. Loodetavasti on käesolevast tööst veidikene kasu ka eestikeelsele uurijale. Hari Om.

Kasutatud kirjandus:

Andresen, Jensine 2000. *Vajrayana Art and Iconography*. Zygon, vol. 35, no. 2.

Boord, M.J. 1993. *The Cult of the Deity Vajrakila*. Tring: Institute of Buddhist Studies.

Butler, Judith 2006, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

Child, Louise 2007. *Subtle Bodies, Wrathful Deities and Men in Buddhist Tantric Traditions*. Religions of South Asia 1.1. Cardiff University.

Ellis, Thomas B. 2011. *Disgusting Bodies, Disgusting Religion: The Biology of Tantra*. *Journal of the American Academy of Religion*. Vol. 79, No. 4 (December 2011), pp. 879-927.

Granhholm, Kennet 2014. *Dark Enlightenment: The Historical, Sociological, and Discursive Contexts of Contemporary Esoteric Magic*. Brill.

Gray, David B 2005. *Disclosing the Empty Secret: Textuality and Embodiment in the Cakrasamvara Tantra*. *Numen* Vol. 52, No. 4, pp. 417-444.

Gray, David B. 2016. "Tantra and the Tantric Traditions of Hinduism and Buddhism". Oxford Research Encyclopedia of Religion. Oxford University Press.

Goudriaan, Teun 1981: "Hindu Tantric Literature in Sanskrit," in *Hindu Tantric and Śākta Literature*, edited by Teun Goudriaan and Sanjukta Gupta. Wiesbaden, Germany: Harrassowitz.

Gyatso, Tenzin (H. H. the Fourteenth Dalai Lama) 1991. "The Buddhist Concept of Mind." In *MindScience: An East- West Dialogue*, 11-18. Boston: Wisdom Publications.

Hatley, Shaman 2016. *Erotic Asceticism: The Razor's Edge Observance (Asidhārāvratā) and the*

Early History of Tantric Coital Ritual. Bulletin of SOAS University of Massachusetts, Boston.

Kalda, Martin. *India vaimsure sasipundart harutades...* Müürileht, 16. märts 2017.

Kempton, Sally 2011. *Meditation For the Love Of It: Enjoying Our Own Deepest Experience* (Boulder Co: Sounds True).

Kempton, Sally 2013. *Awakening Shakti: the transformative Power of the Goddesses of Yoga*. Boulder, Co: Sounds True.

Kripal, Jeffrey J. 1995. *Kali's Child: The Mystical and the Erotic in the Life and Teachings of Ramakrishna*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Mallinson, James 2018. *Yoga and Sex: What is the Purpose of Vajrolimudra?* V&R Unipress GmbH, Göttingen.

Meos, Indrek 2002. *Filosoofia sõnaraamat*. Tallinn, kirjastus Koolibri.

Openshaw, Jeanne 2002. *Seeking Bauls of Bengal*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Padoux, Andre 2002. Article *What do we mean by Tantra? "The Roots of Tantra"*. Katherine Anne Harper, Robert L. Brown, State University of New York Press.

Sanderson, Alexis 1985. "*Purity and Power among the Brahmans of Kashmir.*" In *The Category of the Person: Anthropology, Philosophy, History*, ed. M. Carrithers, S. Collins, and S. Lukes. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Shaw, M. 1994. *Passionate Enlightenment Women in Tantric Buddhism*. Princeton: Princeton University Press.

Sherma, Ritu DasGupta 1998. "*Sacred immanence: Reflections of ecofeminism in Hindu tantra,*" in Lance E. Nelson, (ed.), *Purifying the Earthly Body of God: Religion and Ecology in India*. Albany, SUNY Press.

Tucci, G. 1980 [1970], *The Religions of Tibet*. Translation of *Die Religionen Tibets* from the German and Italian by Samuel, G.; London: Routledge & Kegan Paul.

Urban, Hugh 2003. *Tantra: Sex, Secrecy, Politics, and Power in the Study of Religion* (Berkeley: University of California Press).

White, David Gordon 2003. *Kiss of the Yoginī: “Tantric Sex” in its South Asian Contexts*. Chicago: University of Chicago Press.

White, David Gordon 2009. *Sinister Yogis*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

White, David Gordon; Dominik Wujastyk 2012. *Yoga in Practice*. Princeton UP.

Williams, P., with Tribe, A. 2000. *Buddhist Thought: A Complete Introduction to the Indian Tradition*. London and New York: Routledge.

Young, Serenity 2004. *Courtesans and Tantric Consorts. Sexualities in Buddhist Narrative, Iconography, and Ritual*. Routledge, New York and London.

Internetiallikad:

Saastra - <https://filosoofia.ee/ida-motteloo-leksikon/leksikon/sh.html>

Suutra - <https://www.budismiinstituut.ee/leksikon/s.html>

Tantra – <https://hareesh.org/blog/2015/6/10/definition-of-the-word-tantra>

Tantra – <https://www.yogapedia.com/definition/5058/tantra>

Transgressive – <https://www.dictionary.com/browse/transgressive>

SUMMARY

Sexuality in Buddhist and Hindu Tantra

The author of this paper discusses a very important but confusing chapter in Asian religion, called Tantra (or rather, Tantras). Combining a wide variety of concepts and traditions, rituals and beliefs, the author confirms that Tantra has a thousand different faces. Depending on whether the left or right path is followed, the Tantra journey may include meditative visualizations or rather extreme rituals, but the goal will generally remain the same - attaining through the knowledge of practice the feeling that the whole phenomenal world is intertwined with itself and everything is all about everything. The core of Tantra is the respect of and awe towards femininity and the attempt to eliminate duality, even if only in metaphysical terms, from between two genders. Or more, Tantra operates in its supreme form with principles that are transcendental, and in tantric unification, the two sex poles are transcended, transformed into dual-free energies. While historically tantric practices were associated with rituals that sometimes (rather rarely) touched upon sexuality, the 20th century brought the renaissance of sexual tantra, directly associating it with sexual ritualization or spiritual practice through sexual intercourse. The danger here lies in losing the link with the original idea, and implementing ancient practices in the modern "instant gratification" world. All of this means that religious scholars, historians, and those interested in Tantric practices have a lot more to discover in this very exciting world labeled tantra and tantrism.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mait Joorits

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose "Seksuaalkäsitlus budistlikus ja Hindu tantras", mille juhendaja on Roland Karo.

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 05.05.2019.